

طراحی هوشمندانه

توجه به هوش زبانی در طراحی محیط

محمد تابش

طراح و پژوهشگر معماری مدرسه

مبتنی بر نظریه هوش‌های چندگانه^۱ هوارد ارل گاردنر^۲، انسان در چارچوب انواع هوش‌ها، از جمله هوش زبانی یا کلامی، هوش منطقی ریاضی، هوش موسیقایی، هوش بدنی حرکتی، هوش بصری فضایی، هوش میان فردی، هوش درون فردی و هوش طبیعت‌گرایانه از ظرفیت‌های متنوعی برخوردار است. به اعتقاد او، اساس نظریه ام‌آی (هوش‌های چندگانه)، محترم‌شمردن تفاوت‌های افراد، تنوع فراوان روش‌های یادگیری، شیوه‌های ارزیابی این روش‌ها و اثرات به‌جامانده از این تفاوت‌هاست. همچنین، یادگیری با بهره‌گیری از این ظرفیت‌ها از پایداری و عمق بیشتری برخوردار خواهد بود.

شماره قبل این مطلب را
اینجا ببینید

هوش	مؤلفه اصلی	افراد برجسته	ساختار توسعه	روش پرورش
زبانی یا کلامی	حساسیت به صدا، ساختار و معنا	نویسندگان و سخنرانان توانمند	در اوایل کودکی به اوج خود می‌رسد و تا پیری باقی می‌ماند	داستان‌های شفاهی، داستان‌سرایی و ادبیات

جدول ۱. برخی ویژگی‌های هوش کلامی یا زبانی از نظر توماس آرمسترانگ

شیرین‌زبانی

هوش کلامی یا زبانی هوشی است که ظرفیت توانمندی انسان را در جهت به‌کارگیری درست کلمات به‌صورت شفاهی یا نوشتاری توسعه می‌بخشد. وقتی دانش‌آموز از بیان خوبی در صحبت کردن برخوردار است یا به‌خوبی می‌نویسد، یا به زیبایی شعر می‌سراید، در این هوش از مرتبه بالاتری برخوردار است. این افراد معمولاً ساختار، اصوات و معانی زبان را بهتر می‌شناسند. شناختی که در عمل نیز به توانمندی در استفاده از زبان در زمینه‌هایی همچون توانایی در متقاعد کردن یا آگاه کردن دیگران و همچنین به یادآوردن اطلاعات منجر می‌شود.

توماس آرمسترانگ در کتاب هوش‌های چندگانه به ابعاد گوناگون این هوش پرداخته است. برخی از این ابعاد در جدول ۱ قابل مشاهده‌اند.

خواندن، نوشتن، بازی با کلمات و داستان‌سرایی علاقه‌مندند و به ابزارهای نوشتاری، کتاب، داستان‌ها و مقالات، دفترهای یادداشت و خاطره‌نویسی، مکالمه و مباحثه، بیان پرحرارت آنچه می‌دانند و نقل خاطراتشان توانمندی، گرایش و علاقه نشان می‌دهند.

علاقه به کتاب، داستان‌ها و مقالات، دفتر یادداشت و خاطره‌نویسی در افراد دارای گرایش به هوش کلامی بیشتر است

جایگاه هوش کلامی

بدیهی است، همه انواع هوش‌هایی که گاردنر به آن‌ها اشاره کرده و حتی انواع دیگری که به آن‌ها نپرداخته است، هر یک به نسبتی در همه افراد وجود دارند، اما بعضی از این هوش‌ها در برخی افراد بیشتر مورد توجه قرار گرفته‌اند و به گرایش آن‌ها تبدیل شده‌اند و برخی کمتر. به هر روی، همه ما کم‌وبیش به توانمندی در هر یک از این ابعاد نیازمندیم. هوش کلامی یا زبانی هم یکی از مهم‌ترین این گرایش‌هاست که در محیط مدرسه و بین دانش‌آموزان اهمیت بسیار زیادی دارد.

معمولاً همه دانش‌آموزان به خوب‌نوشتن، خوب‌سخن گفتن، گرایش به مطالعه خوب، ادای درست حروف و کلمات، برقراری ارتباطات خوب کلامی و بیان دیدگاه‌های خود به شکل اصولی و مانند آن‌ها نیازمندند. پس می‌توان گفت، در این باره همه دانش‌آموزان در مدرسه مخاطب شما هستند، اما در دو سوی طیفی قرار دارند که در یک سر آن دانش‌آموزی است که تنها به رفع حداقلی نیازهای کلامی و زبانی اکتفا می‌کند و در سر دیگر آن کسی است که به سخنران یا نویسنده‌ای جهانی تبدیل می‌شود.

اما محیط مدرسه چگونه می‌تواند بستر مناسبی برای توجه به هوش زبانی باشد؟

پاسخ به این سؤال در ساحت‌های گوناگونی مجال بررسی پیدا می‌کند. جنبه‌های متعددی از جمله توجه ویژه به این موضوع و پیدا کردن رویکردهای مناسب مانند توسعه فرهنگ داستان‌سرایی در محیط‌های مدرسه، یا اختصاص دادن فضاهایی که این رویکردها را پشتیبانی می‌کنند، در این باره اهمیت دارند. ایجاد عرصه‌هایی برای نمایش و توسعه کانون‌های ارتباطی در هوش کلامی و همچنین ایجاد فرصت‌هایی برای بیان برداشت‌ها از

شیرین‌زبانی با هوش زبانی

صبح به‌نسبت سرد آبان‌ماه است. مهدی وارد دفتر می‌شود. قدری دیر رسیده است. با انرژی و اعتمادبه‌نفس بالایی که به مراتب گرم‌تر از سرمای پاییزی آبان است، سلام می‌کند. او در پاسخ به اینکه چرا دیر آمده است، چنان با شیرین‌زبانی سخن می‌گوید که ناظم مدرسه را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد و متقاعدش می‌کند تأخیر او موجه بوده است. حتماً چندان هم بدسابقه نبوده است. برگه اجازه ورود به کلاس را می‌گیرد و به کلاس خود می‌رود. ناظم به شما که نظاره‌گر این گفت‌وگو بوده‌اید، نگاه می‌کند و می‌گوید: «نظر شما چیست؟ آیا تأخیر او موجه بود؟»

شما قدری سکوت می‌کنید و سپس می‌گویید من این دانش‌آموز را نمی‌شناسم و از سابقه او بی‌خبرم، ولی توضیحات او مرا نیز متقاعد کرد. ناظم می‌گوید: «اینکه معلوم بود دانش‌آموز خوش‌صحبتی است. در ضمن درسش هم خوب است. البته در درس‌های ادبیات، تاریخ و دیگر درس‌های حفظ‌کردنی توانایی بیشتری دارد. خیلی هم اهل نوشتن است. بچه‌ها می‌گویند شعر هم می‌گوید. هرچند معروف است که خیلی پر حرف است. لطیفه‌های زیادی در ذهن دارد و با بیان جالبی هم که در تعریف این لطیفه‌ها دارد، بچه‌ها را به دور خود جمع و آن‌ها را به خوبی سرگرم می‌کند.»

اینکه مهدی در بیان خود صادق بوده است یا نه، خارج از موضوع بحث ماست، اما در اینکه او در هوش زبانی و کلامی از مرتبه بالایی برخوردار است، نمی‌توان تردید کرد. حال باید این پرسش را مطرح کرد که چگونه می‌توان محیط کالبدی مدرسه را زمینه رشد و تعالی هوش زبانی و کلامی دانش‌آموزان قرار داد؛ به‌خصوص برای دانش‌آموزانی که از این گرایش و هوش سهم بیشتری دارند و ظرفیت بالندگی بیشتر در آن‌ها وجود دارد؛ دانش‌آموزانی که به

یک آغاز مشترک و نقد و تحلیل آن‌ها می‌تواند به صورتی کاملاً گیرا، گرایش‌های موجود در هوش کلامی و زبانی دانش‌آموزان را به فعلیت درآورد و به رشد آن‌ها کمک کند. هرچند این ایده به کمک معماری واقعی در محیط قدری مشکل به نظر می‌رسد، اما چندان بعید نیست که با روش‌های خلاقانه و استفاده از مصالح به نسبت ارزان‌تر، بتوان به آن پرداخت. شاید یک ماز بدون دیوار و با ترسیم خطوط در رنگ‌های معنادار روی زمین هم قابلیت خلق شدن پیدا کند. معلمان خلاق و پیشرو با واژه‌های «نمی‌توان» یا «نمی‌شود»، رابطه خوبی ندارند.

با شکلی شبیه ماز، یک داستان را به یک شکل آغاز کنید و همین داستان را به شکل‌های متنوعی ختم کنید

سکوهای سخنوری برای گفتن و شنیدن

سکوهای مثبت و منفی یا به عبارتی دیگر، برشده از زمین یا فرو رفته در آن، در هر شکل معمارانه‌ای که بتوانند حلقه‌های گفت‌وگو را شکل دهند، سکوهایی هستند که گاهی مثل یک صحنه نمایش، فرد سخنران را از زمین بلند می‌کنند و دیگران در ترازوی پایین‌تر به دور او حلقه می‌زنند، یا گاهی همچون گود زورخانه یا سکوهای استادیوم ورزشی، کانون توجه در یک قعر یا فرورفتگی فضایی قرار می‌گیرد. در اینجا گوینده در ارتفاعی پایین‌تر استقرار می‌یابد و حلقه پیرامونش بر او اشراف پیدا می‌کنند. اصلاً به یک سالن بزرگ نمایش فکر نکنید. صحبت از چهار، هفت یا حداکثر ده - دوازده نفر است؛ فضاهایی کوچک در گوشه و کنار مدرسه، به منظور ایجاد فرصت‌های مکرر برای اتفاقات بیشتری که به همه جرئت تجربه کردن را می‌دهد و به سادگی توان عبور از ترس‌ها را در همه افراد، برای گفتن و شنیدن یا بیان تجربه‌ها و دانش خود، و حتی شنیدن و نقد کردن آن‌ها فراهم می‌کنند. شاید همه ما تجربه کرده‌ایم که حلقه‌های کوچکی از این دست بر پله‌ها و در گوشه‌هایی از مدرسه شکل گرفته‌اند و امکان بروز هوش زبانی و کلامی را بیشتر فراهم کرده‌اند و رفته‌رفته به افراد این اجازه را داده‌اند تا در جمع‌هایی بزرگ‌تر به سخنوری و نشر یا نقد دیدگاه‌های خود و دیگران به شکل کلامی بپردازند.

موضوعات غیر کلامی به کمک زبان و کلام، مانند توصیف فضاها یا تصویرهای بدون کلام به کلمات و تفسیرهای زبانی و کلامی، از جمله این رویکردها هستند.

در این شماره و شماره بعد به‌طور اجمالی به برخی از این رویکردها و ایده‌ها اشاره می‌شود:

داستان‌سرایی

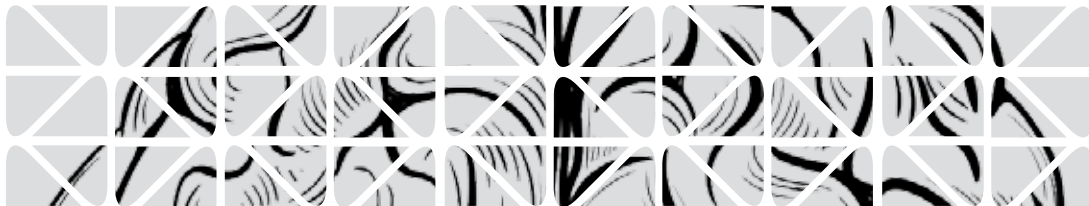
داستان‌سرایی یکی از مهم‌ترین رویکردها در این باره است و توجه به آن را در بسیاری از برنامه‌های مدرسه می‌توانیم مدنظر داشته باشیم. بسیاری از خاطرات ما از محتواهای درسی گذشته که در ذهنمان باقی مانده‌اند، موضوعاتی هستند که داستان‌گونه به ما منتقل شده‌اند.

داستان‌سرایی یکی از مهم‌ترین رویکردها در رابطه با هوش کلامی است

سهم این موضوع در طراحی فضاها و اختصاص فضاهای مدرسه به آن، بسیار اهمیت پیدا می‌کند. اینکه دانش‌آموزان بتوانند با داستان‌های آموزنده مواجه شوند یا داستان‌های خود را به دیگران ارائه دهند، تنها در کلاس درس اتفاق نمی‌افتد. وقتی یک فضا به شکلی مانند هزارتو یا ماز پیچ در پیچ، با دیواره‌های موقتی از پارچه یا یونولیت یا هر نوع مواد مصرفی دیگر، مراحل یک داستان را در مسیر فضایی خود به صورت گام‌به‌گام و به شکل‌های گوناگون روایت کند، نمونه‌ای فوق‌العاده برای مخاطبان خود ایجاد می‌کند. بچه‌ها در هر فضای جدیدی که در مسیر یا مسیرهای این ماز وارد می‌شوند، با یک متن کوتاه یا در صورت امکان با یک صوت روبه‌رو می‌شوند که بخشی از داستان یا داستان‌های گوناگون را روایت می‌کند.

حتی ممکن است یک داستان به یک شکل شروع شود، اما همین داستان در مسیرهای متفاوت به شکل‌های متنوعی ختم شود. وقتی بچه‌ها معمارانه از این مسیرهای فضایی خارج می‌شوند، می‌توانند تجربه‌های خود را برای هم بازگو کنند و بین آن‌ها بحث‌هایی شکل گیرد که بسیار آموزنده باشد. نمادهایی از انتخاب‌ها در زندگی واقعی در پایان‌های متفاوت یک داستان با

مؤثر باشد. توجه به بسیاری از ویژگی‌هایی که در بخش سکوهایی سخنوری برای گفتن و شنیدن مطرح شد، در اینجا هم ضرورت پیدا می‌کند.

رادیو مدرسه؛ فضایی برای ضبط صدا و تولید محتوای صوتی

یکی از امکاناتی که بعضی از مدرسه‌ها در دوران همه‌گیری کرونا آن را برای خود فراهم کردند، فضاهایی برای تولید و ضبط محتوای درسی به شکل صوتی و تصویری بودند. این نوع فضاها در این شرایط هم که از کرونا عبور کرده‌ایم می‌توانند با عنوانی دیگر مانند «رادیو مدرسه» حفظ یا احیا شوند. فضاهایی هر چند کوچک و نه الزاماً حرفه‌ای که برای استفاده دانش‌آموزان، به منظور انجام فعالیت با محور تولید محتوای آموزشی مانند کتاب‌های صوتی یا پادپخش (پادکست)‌هایی با موضوعات علمی و حتی نقل داستان و خاطرات، یا اخبار مدرسه مناسب هستند. ایجاد این فضاها کمک می‌کند زمینه‌ای دیگر برای توجه به هوش زبانی و کلامی در فضاهای مدرسه فراهم باشد. این فضا می‌تواند ضمن اینکه تا حدودی آوایی است، پنجره‌ای شفاف شبیه «هنرگاه» (استودیو)های ضبط صدا داشته باشد.

رادیو مدرسه یا فضایی برای تولید پادپخش و محتوای صوتی توسط خود دانش‌آموزان

● ایده‌های مرتبط با موضوعات محیطی و کالبدی در معماری محیط‌های یادگیری در ساحت هوش زبانی و کلامی گوناگون و گسترده است. در شماره بعد به برخی دیگر از این ایده‌ها می‌پردازیم؛ از جمله: طراحی تابلوهایی برای بارش فکری یا بیان خاطرات، دک‌ نشریات کلاسی، دیوارنویسی، در و دیوار برجسب‌دار، صندوق‌های پستی در مدرسه، نام‌گذاری فضاها و اجزای آن‌ها، زبان‌آموزی در شکل محیطی و سایر ایده‌های مرتبط با این نوع از هوش‌های چندگانه.

پی‌نوشت‌ها

1. Multiple Intelligences
2. Howard Earl Gardner
3. Linguistic Intelligence
4. Thomas Armstrong

حیاط یک مدرسه در بسطام که کانون توجه، همچون گود زورخانه، در یک قمر یا فرورفتگی فضایی قرار می‌گیرد.

بچه مرشد! جان مرشد!

طراحی فضاهایی برای کتاب‌خوانی، یکی دیگر از محورهای توسعه توجه به هوش زبانی در معماری مدرسه است. در اینجا منظور از کتاب‌خوانی، خواندن کتاب یا مطالعه آن نیست، بلکه بلندخواندن بخش‌هایی از یک کتاب برای معرفی آن یا هر هدف دیگری است که خواننده آن کتاب می‌خواهد با مخاطبان خود به اشتراک بگذارد. واژه «شاهنامه‌خوانی» برای همه ما معنایی روشن دارد که از دیرباز در فرهنگ ما وجود داشته است و در برخی فضاهای عمومی مانند قهوه‌خانه‌ها، فضایی خاص برای آن طراحی و پیش‌بینی می‌شده است. اگر در بخشی از کتابخانه یا هر محیط دیگری از مدرسه، فضایی به کتاب‌خوانی اختصاص داده شوند، هم به گسترش فرهنگ کتاب‌خواندن کمک می‌شود، هم کتاب‌های متعدد به دیگران معرفی می‌شوند، هم اشتراک‌گذاری محتوای کتاب‌ها به شکل گزینش شده (توسط کسانی که آن را مطالعه کرده‌اند) صورت می‌گیرد و هم به رشد هوش کلامی و زبانی کمک می‌شود.

خواندن بخش‌هایی از یک کتاب برای معرفی آن یا هر هدف دیگری از سازنده‌های ظرفیت هوش کلامی

این فضاها باید به گونه‌ای طراحی شوند که امکان تعامل بین افراد در چپش میلمان فراهم باشد. همچنین، امکان نمایش صفحات به مخاطبان، توسط هر نوع نمایشگری، فراهم شود. از سویی دیگر، مزاحمت چندانی برای کارکردهای پیرامونی این فضاها ایجاد نشود. وجود صفحه‌های آوایی (اکوستیک) جاذب صدا در اطراف این فضاها می‌تواند در جذب صدا و کاهش انتقال آن به اطراف